

NORGES HØYESTERETT

D O M

avsagt 24. januar 2022 av Høyesterett i avdeling med

dommer Jens Edvin A. Skoghøy
dommer Bergljot Webster
dommer Ragnhild Noer
dommer Wenche Elizabeth Arntzen
dommer Kine Steinsvik

HR-2022-192-A, (sak nr. 21-064933SIV-HRET)
Anke over Eidsivating lagmannsretts dom 8. mars 2021

Elvia AS

(advokat Henning Harborg)

Energi Norge (partshjelper)

(advokat Ole Rasmus Asbjørnsen)

mot

Tryg Forsikring NUF
Fremtind Forsikring AS
If Skadeforsikring NUF
Codan Forsikring NUF

(advokat Amund Hol Steinsvik – til prøve)

S T E M M E G I V N I N G

(1) Dommer **Steinsvik:**

Sakens spørsmål og bakgrunn

- (2) Saken gjelder regresskrav fra fire forsikringsselskap for utbetalinger til 197 innboforsikringskunder for skader på elektriske anlegg og apparater. Skadene oppsto ved at et trefall medførte overspenning i distribusjonsnettet. Spørsmålet er om nettselskapet er erstatningsansvarlig for skadene etter regelen om kontrollansvar for mangler i forbrukerkjøpsloven § 33 andre ledd, eventuelt etter reglene om produktansvar.
- (3) Den 10. desember 2015 falt det et tre over daværende Eidsiva Nett AS' ledningsnett for overføring av elektrisk energi mellom Biri og Viflat i Gjøvik kommune. Ledningsnettet på skadestedet er en fellesføring av kraftlinjer i samme trasé og stolperekke, og omfatter både regionalnett med et spenningsnivå på 66 kilovolt (kV) og distribusjonsnett med en spenning på 11 kV. Et distribusjonsnett er et lokalt nett som sørger for overføring av strøm fra regionalnettet til sluttbrukerne. Spenningen transformeres ned til 230 V før levering til vanlige husholdninger.
- (4) Ledningsnettet går for en stor del gjennom skog. I forbindelse med en ombygging og utvidelse av den aktuelle nettstrekningen på slutten av 1970-tallet ble det avholdt skjønn til fastsettelse av erstatning for klausulering av grunn mv. Av skjønnsforutsetningene i Gjøvik byretts skjønn 28. august 1980 fremgår det at klausulert trasé – skogrydningsbeltet – under kraftlinjene er 9 meter på hver side av ledningsnettets midtlinje, totalt 18 meter.
- (5) Partene er enige om at treet som falt over kraftlinjene, sto utenfor den klausulerte traseen. For Høyesterett er det opplyst at treet sto om lag 9,75 meter fra midtlinjen, målt fra nærmeste kant på stubben til midterste ledning. Det hadde imidlertid grener som stakk 2–2,5 meter inn i den klausulerte traseen.
- (6) Trefallet ledet til strømavbrudd hos 4 239 husstander. Strøm fra regionalnettet ble også overført til distribusjonsnettet, slik at det oppsto overspenning. Dette medførte at 305 husstander ble påført materielle skader på elektriske anlegg og apparater. Av disse mottok 197 nettkunder etter hvert oppgjør for skadene gjennom sine respektive innboforsikringsselskap. Samlet utbetaling er opplyst å være 3,87 millioner kroner.
- (7) På skadetidspunktet var det forholdsvis sterk vind i området, men hvor sterk vinden var, kan ikke fastslås. Treet fremsto som friskt, men etter skadehendelsen ble det konstatert at det hadde innvendige råteskader.
- (8) Eidsiva Nett AS erkjente ikke erstatningsansvar for skadene. Heller ikke regresskrav fra forsikringsselskapene ble tatt til følge.
- (9) To nettkunder brakte saken inn for Elklagenemnda. Klagene førte ikke frem. Elklagenemnda la til grunn at årsaken til skaden lå utenfor nettselskapets kontroll. Nemnda fant heller ikke grunnlag for produktansvar.

- (10) Forsikringsselskapene innga 16. mai 2019 stevning mot Eidsiva Nett AS, med krav om fastsettelsesdom for erstatningsplikt. Etter en fusjon mellom Eidsiva Nett AS og Hafslund Nett AS høsten 2019 har selskapet endret navn til Elvia AS.
- (11) Hedmarken tingrett kom i dom 13. mars 2020 til at Elvia AS var erstatningsansvarlig etter reglene om kontrollansvar, og følgelig ansvarlig for forsikringsselskapenes utbetalinger etter skadehendelsen. Dommen har slik domsslutning:
- «1. Elvia AS plikter å betale erstatning til Fremtind Forsikring AS, Codan Forsikring NUF, Tryg Forsikring NUF og If Skadeforsikring NUF i forbindelse med deres forsikringsutbetalinger knyttet til overspenning 10. desember 2015.
2. Elvia AS dømmes til å erstatte Fremtind Forsikring AS, Codan Forsikring NUF, Tryg Forsikring NUF og If Skadeforsikring NUF sakens omkostninger med 399 862 – trehundreogtittinitusenåttehundreogsekstito – kroner og rettsgebyr på 9 200 – nitusentohundre – kroner, innen to uker fra dommens forkynnelse.»
- (12) Elvia AS anket dommen til Eidsivating lagmannsrett, som 8. mars 2021 avsa dom med slik domsslutning:
- «1. Anken forkastes.
2. I sakskostnader for lagmannsretten betaler Elvia AS til Fremtind Forsikring AS, Codan Forsikring NUF, Tryg Forsikring NUF og If Skadeforsikring NUF til sammen 359 375 – trehundreogfemtinitusentrehundreogstøttifem – kroner innen 2 – to – uker fra forkynnelse av dommen.»
- (13) Elvia AS har anket dommen til Høyesterett. Anken gjelder rettsanvendelsen. Forsikringsselskapene har fastholdt sitt subsidiære påstandsgrunnlag om produktansvar. Saken står med dette i samme stilling for Høyesterett som for lagmannsretten.
- (14) Energi Norge har opptrådt som partshjelper til støtte for Elvia AS for Høyesterett.
- (15) Saken er behandlet ved fjernmøte, jf. midlertidig lov 17. desember 2021 nr. 148 om enkelte tilpasninger i prosessregelverket som følge av utbruddet av covid-19 § 3.

Partenes syn på saken

- (16) Ankende part – *Elvia AS* – har i korte trekk gjort gjeldende:
- (17) Elvia AS er ikke erstatningsansvarlig for skadene som følge av trefallet.
- (18) Det erkjennes at overspenningen i ledningsnettets etter trefallet utgjør en mangel etter forbrukerkjøpsloven. Vilkårene for ansvarsfritak etter kontrollansvaret er imidlertid oppfylt jf. forbrukerkjøpsloven § 33 andre ledd, jf. § 24 andre ledd. At nettselskapet etter ordlyden i § 33 andre ledd må godtgjøre at vilkårene for ansvarsfritak er oppfylt, innebærer at bevisbyrden er snudd, men bestemmelsen oppstiller ikke et skjerpet beviskrav.

- (19) Skadeårsaken lå for det første utenfor selskapets kontroll. Ved innføringen av kontrollansvaret som ansvarsnorm for nettselskapenes ytelser overfor forbrukere, ble det forutsatt at ansvaret ikke skulle være objektivt. Forhold som selskapet ikke har hatt praktiske og realistiske muligheter for å påvirke, kan ut fra dette ikke lede til ansvar. En rent teoretisk påvirkningsmulighet er ikke tilstrekkelig. En slik rettsoppfatning er lagt til grunn i Elklagenemndas praksis, og harmonerer også best med begrunnelsen for innføringen av kontrollansvaret.
- (20) Treet som falt over ledningsnettets sto utenfor klausulert trasé og hadde ingen synlige tegn til råde. Det kunne derfor ikke på forhånd konstateres at treet innebar en særskilt risiko for ledningsnettets. Nettselskapet hadde da ingen praktisk og realistisk mulighet til å sørge for at treet ble fjernet. Ansvar i en slik situasjon vil innebære et rent objektivt ansvar for trefall.
- (21) Elvia AS kunne heller ikke med rimelighet ventes å ha tatt trefallet i betraktning ved avtaleinngåelsen. Betraktningvilkåret henger nært sammen med kontrollvilkåret. Ansvar kan bare pålegges dersom selger kunne ta hindringen i betraktning ved avtaleinngåelsen gjennom å ta nødvendige forbehold i avtalen eller eventuelt avverge risikoen på annen måte. Det er ikke tilstrekkelig for ansvar at risikoen er identifiserbar dersom selskapet ikke hadde noen praktisk mulighet til å påvirke risikoen eller regulere den i avtalen.
- (22) Nettselskapene har kontraheringsplikt og leverer en kontinuerlig og tidsubegrenset tjeneste gjennom utendørs infrastruktur over store områder. Kvaliteten på ytelsen er forskriftsregulert, og selskapene har ikke anledning til å innta ansvarsfraskrivelser eller differensiere prisen innenfor utsatte områder eller lignende. Karakteren av avtaleforholdet innebærer at nær sagt enhver vær- eller naturutløst hindring vil kunne tas i betraktning. Dersom dette anses tilstrekkelig, gjøres ansvaret objektivt.
- (23) Også de øvrige fritaksvilkårene i forbrukerkjøpsloven § 24 andre ledd om at det må foreligge en hindring som selskapet ikke med rimelighet kunne unngå eller overvinne følgene av, er oppfylt, noe partene også er enige om.
- (24) Elvia AS er heller ikke erstatningsansvarlig etter produktansvarsloven § 2-1. Den kontraktsrettslige mangelen ved overspenningen i nettet utgjorde ingen sikkerhetsmangel. Produktansvaret omfatter kun mer alvorlige produktskader som skyldes vesentlige spenningsavvik, for eksempel brann- og eksplosjonsskader.
- (25) Elvia AS har lagt ned slik påstand:
- «1. Elvia AS frifinnes.
 2. Elvia AS tilkjennes sakskostnader for tingretten, lagmannsretten og Høyesterett.»
- (26) Partshjelperen – *Energi Norge* – har sluttet seg til ankende parts anførsler og har særlig fremholdt:
- (27) Fastleggelsen av kontrollansvarets rekkevidde for nettselskapene må ta utgangspunkt i at nettvirksomheten utgjør et naturlig monopol, og at nettselskapenes virksomhet og leveringsforpliktelser er underlagt et omfattende regulatorisk rammeverk, gjennom lov, forskrift og konsesjonsvilkår. Den samlede reguleringen innebærer at selskapene ikke kan

definere sine leveringsforpliktelser eller avgrense mot risikoforhold, heller ikke mot slike forhold som selskapet reelt sett ikke kan kontrollere. For samfunnskritisk infrastruktur som strømmettet, må det aksepteres en iboende risiko, og det er ikke samfunnsøkonomisk mulig å eliminere enhver risiko for skade.

- (28) Et omfattende og langt på vei objektivt ansvar for nettselskapene for skader som i saken her vil føre til økte kostnader for forbrukerne gjennom økt nettleie. Forbrukerne kommer samlet sett bedre ut ved dekning gjennom individuelle forsikringer, som mer treffsikkert kan prise skaderisikoen.
- (29) Energi Norge har lagt ned slik påstand:
- «Energi Norge tilkjennes sakskostnader for Høyesterett.»
- (30) Ankemotpartene – *Tryg Forsikring NUF, Fremtind Forsikring AS, If Skadeforsikring NUF og Codan Forsikring NUF* – har i korte trekk gjort gjeldende:
- (31) Elvia AS er erstatningsansvarlig for overspenningsskadene som oppsto som følge av trefallet.
- (32) Etter forbrukerkjøpsloven § 33, jf. § 24 gjelder det et objektivt ansvar, med mindre nettselskapet «godtgjør» at de kumulative vilkårene for ansvarsfritak er oppfylt. I dette ligger at bevisbyrden og bevisføringsplikten ligger hos selskapet. Bestemmelsen stiller også opp et skjerpet beviskrav, ut over kravet til alminnelig sannsynlighetsovervekt.
- (33) Elvia AS har ikke godtgjort at trefallet lå utenfor selskapets kontroll. Kontrollvilkåret gir ikke anvisning på en uaktsomhetsvurdering, og det er ikke spørsmål om selskapet burde ha handlet annerledes. Det er tilstrekkelig for ansvar at årsakene til mangelen ligger innenfor det som i prinsippet er kontrollerbart for selskapet.
- (34) Årsaken til overspenningen – trefallet – lå objektivt sett innenfor selskapets kontroll. Elvia AS hadde flere handlingsalternativer. Treet kunne vært tatt ned gjennom sikringshogst eller gjennom traséutvidelse. Både skjønnsforutsetningene fra 1980 om hogst utenfor klausulert trasé og standardavtalen for fremføringsrettigheter fra 2003 underbygger at selskapet kunne fjerne trær som utgjør en risiko for ledningens sikkerhet eller ulemper for driften. Når slik sikringshogst var et handlingsalternativ, lå trefallet objektivt sett innenfor selskapets kontroll. Alternativt kunne en traséutvidelse ha vært gjennomført. For ledningsnett med driftsspenning mellom 22 og 72,5 kV er anbefalt trasébredde for nye linjer 22 meter. En oppgradering av bredden til dagens standard ville forhindre det aktuelle trefallet.
- (35) Det var dessuten flere forhold som gjorde det mulig å oppdage risikoen. Treet sto i ugunstig jordsmonn, som erfaringsmessig kunne lede til råteskader. Råteskadene kunne avdekkes ved bruk av tilvekstbor. Det stod dessuten på en værutsatt kolle, og området rundt hadde tydelige spor av tidligere vindfall med både rotvelt og stammeknekk. Treet hadde videre grener som strakk seg 2 til 2,5 meter inn i traseen, i strid med anbefalinger om traséryddingen. Selskapet har for øvrig i ettertid gjennomført sikringshogst i det aktuelle området. Ledningsnettet hadde dessuten dobbeltførte linjer med ulikt spenningsnivå, som innebar en økt risiko.

- (36) Også betrakningsvilkåret leder til at Elvia AS er ansvarlig. Det var fullt påregnelig ved avtaleinngåelsen at det kunne oppstå trefall med påfølgende skader på strømmettet. Værforholdene var ikke ekstraordinære. Det er ikke rettskildemessig grunnlag for en spesialtilpasning av betrakningsvilkåret for avtaler om nettleie, slik Elvia AS tar til orde for. Lovgivers forutsetning er at det alminnelige kontrollansvaret skal gjelde. Økte kostnader for selskapene er heller ikke urimelig, da kostnadene er forutsatt pulverisert gjennom nettleien.
- (37) Under enhver omstendighet er selskapet erstatningsansvarlig etter reglene om produktansvar. Strømmen hadde en sikkerhetsmangel som følge av overspenningen, og var ikke i samsvar med det sikkerhetsnivået forbrukerne må kunne forvente. De forskriftsfastsatte kravene til spenningskvalitet må tillegges stor vekt ved den konkrete vurderingen, og skadeomfanget underbygger uansett at spenningsavviket var vesentlig.
- (38) Forsikringsselskapene har lagt ned slik påstand:
- «1. Anken forkastes.
 2. Elvia AS erstatter ankemotpartenes sakskostnader.»

Mitt syn på saken

Problemstillingen og den videre drøftelsen

- (39) Spørsmålet i saken er om Elvia AS er erstatningsansvarlig for skadene som oppsto hos strømkundene etter at et trefall ledet til overspenning i distribusjonsnettet.
- (40) Jeg er kommet til at Elvia AS er ansvarlig etter reglene om kontrollansvar i forbrukerkjøpsloven, og det er derfor ikke nødvendig for meg å gå inn på om selskapet hefter på grunnlag av produktansvarsloven.
- (41) Elvia AS har erkjent at overspenningen utgjorde en kjøpsrettslig mangel, og at det er årsakssammenheng mellom mangelen og tapene som oppsto hos forbrukerne. Det er videre enighet om at selskapet er regressansvarlig for forsikringsutbetalingene dersom det foreligger ansvarsgrunnlag overfor kundene, jf. skadeserstatningsloven § 4-3.
- (42) Uenigheten mellom partene knytter seg til om vilkårene for ansvarsfritak etter kontrollansvarsregelen i forbrukerkjøpsloven § 33 andre ledd, jf. § 24 er oppfylt, nærmere bestemt om trefallet lå *utenfor selskapets kontroll*, og om trefallet var en hindring som Elvia AS ikke *med rimelighet kunne ventes å ha tatt i betraktning* på avtaletiden. Partene er enige om at de øvrige vilkårene for ansvarsfritak er oppfylt.
- (43) Før jeg går nærmere inn på de to ansvarsvilkårene som er omtvistet i saken, skal jeg redegjøre for noen rettslige utgangspunkter vedrørende kontrollansvaret, samt for kravet til bevis og bevisbyrde.

Kontrollansvaret – rettslige utgangspunkter

Generelt om vilkårene for ansvarsfritak

- (44) Kontrollansvaret som ansvarsform ble innført ved kjøpsloven av 1988, og er senere gjort til ansvarsgrunnlag i en rekke forbrukervernlover. Ansvaret er bygd på FN-konvensjonen om kontrakter for internasjonale løsurekjøp (CISG) av 11. april 1980 artikkel 79.
- (45) Kontrollansvarets utgangspunkt er at selgeren har et objektivt ansvar for kontraktsbrudd, typisk ved forsinkelse eller mangel. For å unnsnippe ansvar må selgeren godtgjøre at nærmere fastsatte vilkår knyttet til årsaken til kontraktsbruddet er oppfylt, jf. kjøpsloven § 27 og § 40.
- (46) Forbrukerkjøpsloven § 24 første og andre ledd om kontrollansvar ved forsinkelse formulerer vilkårene for ansvar slik:
- «Forbrukeren kan kreve erstatning for tap han eller hun lider som følge av forsinkelse fra selgerens side.
- Dette gjelder likevel ikke så langt selgeren godtgjør at forsinkelsen skyldes hindring utenfor hans eller hennes kontroll, som selgeren ikke med rimelighet kunne ventes å ha tatt i betraktning på avtaletiden eller å unngå eller overvinne følgene av.»
- (47) Ordlyden i andre ledd, som er i overenstemmelse med kjøpsloven § 27, oppstiller altså fire kumulative vilkår for ansvarsfritak: Kontraktsbruddet må skyldes en *hindring* som selgeren ikke *med rimelighet kan ventes å unngå eller overvinne følgene av*. Hindringen må *ligge utenfor selgerens kontroll* og være slik at selgeren *ikke med rimelighet kunne ventes å ta den i betraktning* på avtaletiden. Som allerede nevnt, er det de to sistnevnte vilkårene – kontrollvilkåret og betraktningvilkåret – som er omtvistet i saken her.
- (48) I forbrukerkjøpsloven gjelder kontrollansvaret bare ved forsinkelse, jf. § 24. Ved mangler følger det av § 33 første ledd at selgerens ansvar er rent objektivt. Andre ledd gjør unntak fra dette og gjennomfører likevel kontrollansvaret som ansvarsnorm ved «avtale med nettselskap om overføring av elektrisk energi». For slike avtaler er ansvaret ved kontraktsbrudd fra selger derfor det samme som etter kjøpsloven, der kontrollansvaret gjelder ved kontraktsbrudd både i form av mangel og forsinkelse.
- (49) Vilkårene for ansvarsfritak er utformet med sikte på situasjonen ved forsinkelse. Ved kontraktsbrudd i form av mangel er det derfor presisert i forarbeidene til kjøpsloven at det avgjørende ved vurderingen av ansvarsfritak, er om *årsaken til mangelen* ligger utenfor selgerens kontroll. Årsaken må dessuten utgjøre en hindring for mangelfri levering, jf. Ot.prp. nr. 80 (1986–1987) side 91. I tillegg må de øvrige vilkårene for ansvarsfritak foreligge. At mangelen er skjult for selger, utgjør med andre ord ikke i seg selv en ansvarsfiende hindring.

Bevisbyrde og beviskrav

- (50) Kontrollansvarsregelen slår fast at selgeren er ansvarlig med mindre han «godtgjør» at vilkårene for ansvarsfritak er oppfylt, jf. forbrukerkjøpsloven § 33 andre ledd jf. § 24 andre ledd. Dette innebærer at selgeren har *bevisføringsplikten* og *bevisbyrden* for at

fritaksvilkårene er oppfylt, jf. Ot.prp. nr. 80 (1986–1987) side 74. Det er samme sted uttalt at hvor sterk denne bevisbyrden er, «må avklares gjennom praksis». Så langt er bestemmelsen et utslag av alminnelige bevisregler ved at selgeren, som påberoper seg unntak fra lovens hovedregel om objektivt ansvar, må føre bevis for påstandsgrunnlaget.

- (51) Forsikringsselskapene har imidlertid gjort gjeldende at bestemmelsen også innebærer et skjerpet *beviskrav*.
- (52) Jeg kan ikke se at det foreligger grunnlag for å fravike prinsippet om alminnelig sannsynlighetsovervekt – overvektsprinsippet – som gjelder som den alminnelige hovedregelen i sivile saker, jf. Rt-1992-64 *P-pilledom II* på side 70 og HR-2020-2021-A avsnitt 69 med videre henvisninger. Det er ikke uttalt noe om et skjerpet beviskrav i forarbeidene til bestemmelsen eller i tidligere rettspraksis knyttet til kontrollansvaret. I Rt-2004-675 *Agurkpinnedommen*, som jeg senere kommer tilbake til, tyder formuleringene i avsnitt 55 på at det mest sannsynlige faktum ble lagt til grunn, men dommen inneholder ingen uttrykkelige uttalelser om beviskravet.
- (53) Selv om begrepet «godtgjør» ut fra sammenhengen i enkelte tilfeller kan innebære et krav om kvalifisert sannsynlighetsovervekt, er det slik kontrollansvarsregelen er utformet, ikke naturlig å forstå bestemmelsen slik at den skjerper beviskravet. Kravet til godtgjøring knytter seg her til alle de fire kumulative vilkårene for ansvarsfritak, i tillegg til kravet til årsakssammenheng mellom den aktuelle hindringen og kontraktsbruddet. Et skjerpet beviskrav for alle faktiske forhold som inngår i de sammensatte vurderingene bestemmelsen gir anvisning på, vil samlet kunne lede til at ansvaret blir strengere enn forutsatt. Hensynet til forbrukeren er etter mitt syn tilstrekkelig ivaretatt ved at selgeren er pålagt både bevisføringsplikten og bevisbyrden i tilfeller der de faktiske forholdene reiser tvil.

Lå årsaken til at det oppsto overspenning utenfor selskapets kontroll?

Nærmere om det rettslige innholdet i kontrollvilkåret

- (54) Kontrollvilkåret fremgår i forbrukerkjøpsloven § 33 andre ledd, jf. § 24 andre ledd, ved at årsakene til mangelen må skyldes en hindring utenfor selgerens kontroll.
- (55) Hva som nærmere ligger i kontrollvilkåret, er utdypet i forarbeidene. Som jeg allerede har nevnt, er kontrollansvarsregelen i forbrukerkjøpsloven utformet etter mønster fra kjøpsloven § 27, som igjen bygger på den fellesnordiske utredningen i NU 1984: 5 og FN-konvensjonen om internasjonale løsørekjøp artikkel 79.
- (56) Kontrollvilkåret beskrives innledningsvis i Ot.prp. nr. 80 (1986–1987) side 37 slik:
- «For det andre må hindringen ha ligget utenfor selgerens kontroll (kontrollsfære). Det er viktig å merke seg at det ikke i denne sammenheng er spørsmål om aktsomhet. Selgeren kan bli ansvarlig selv om han ikke har handlet klanderverdig. Poenget er at forhold som ligger innenfor det selgeren har kunnet påvirke, f.eks interne forhold i selgerens bedrift eller selgerens økonomiske forhold, ikke kan påropes som fritaksgrunner.»

- (57) Samme sted fremgår det at de fire fritaksvilkårene «henger ganske nøye sammen» og derfor må ses i sammenheng. Det er videre presisert at kontrollansvarsregelen er en standard som kan virke forskjellig «etter de ulike forhold den anvendes på», og at «ikke minst ... kjøpets karakter [har] betydning».
- (58) I særmerknadene til kjøpsloven § 27 på side 72–73 heter det:
- «Selgeren blir alltid ansvarlig for forhold som ligger innenfor hans kontrollsfære, uavhengig av om han kan bebreides for at de har oppstått. Det er altså ikke tale om noen uaktsomhetsvurdering. Det er tilstrekkelig at årsakene til kontraktbruddet kan sies å ligge innenfor det som i prinsipp er kontrollerbart for selgeren.»
- (59) I forlengelsen av det som uttales her, trekker departementet videre frem ulike eksempler på forhold som typisk vil ligge innenfor selgerens kontrollsfære. Under gjennomgangen uttales det blant annet:
- «Forhold som direkte eller indirekte beror på selgerens tiltak eller handlinger, ligger også innenfor hans kontrollsfære. Dette omfatter alt som kan kontrolleres eller påvirkes ved planlegging, styring og kontroll med virksomheten. Selgeren er derfor alltid ansvarlig dersom årsakene til hindringen bunner i den måten virksomheten drives på. Det kan dreie seg f eks om sviktende beregning av produksjonskapasitet eller tekniske problemer med maskiner o l. Også rene uhell i form av sammenbrudd i maskiner, brann o l omfattes av dette, med mindre årsakene ligger utenfor det selgeren kan kontrollere. Skyldes brannen kortslutning i det elektriske anlegget, ligger det derfor i prinsippet innenfor selgerens kontrollsfære, mens situasjonen blir en annen dersom det er en pyroman som har vært på ferde.»
- (60) Forarbeidene til kjøpsloven klargjør altså at kontrollvilkåret ikke gir anvisning på en aktsomhetsvurdering, men at spørsmålet er om årsakene til mangelen ligger innenfor det som «i prinsipp» er kontrollerbart for selgeren. Forhold som «kan kontrolleres eller påvirkes ved planlegging, styring og kontroll med virksomheten», er trukket frem som eksempler på forhold som ligger innenfor selgers kontroll. Det avgjørende er ut fra dette ikke om selgeren *burde* ha gjort tiltak for å unngå årsakene til mangelen, men om slike tiltak *kunne* ha vært gjennomført. Ansvar er forutsatt å være strengt. Dette fremgår blant annet av uttalelsen om at hindringer som skyldes «rene uhell» omfattes, med mindre årsaken ligger utenfor det selgeren kan kontrollere.
- (61) Avgjørelsen i Rt-2004-675 *Agurkpinne* bekrefter denne forståelsen av kontrollvilkåret. Saken gjaldt erstatningskrav fra en agurkprodusent som ble påført tap etter bruk av støttepinner i agurkproduksjonen som viste seg å være smittet med en plantesykdom. Høyesteretts flertall kom til at støttepinnenenes smittebærende egenskaper innebar en kjøpsrettslig mangel. Det var ikke grunnlag for et uaktsomhetsansvar, men selgeren ble holdt ansvarlig etter kontrollansvaret. Om vurderingen av kontrollvilkåret – spørsmålet om de smittebærende egenskapene ved pinnene lå innenfor selgerens kontroll – uttalte førstvoterende i avsnitt 52 og 53:
- «Den mangel som splittbambuspinnene var beheftet med, var skjult og kunne ikke ha vært oppdaget uten forholdsvis omfattende undersøkelser. Spørsmålet er om denne mangel ligger innenfor det som selgeren kunne ha forhindret.
- Ved denne vurdering må man anlegge en objektiv betraktning. Det er ikke noe vilkår for kontrollansvar at selgeren kunne og burde ha oppdaget mangelen. I forhold til

kontrollansvaret er det avgjørende om mangelen ligger innenfor det selgeren objektivt sett har kontroll over.»

- (62) Ved den nærmere drøftelsen av ansvarsspørsmålet la flertallet vekt på at det aktuelle kjøpet gjaldt artsbestemte ting som kunne byttes ut, og at det fantes alternative smittefrie støttepinner i markedet. Som jeg straks kommer tilbake til, har avtaler om levering av strøm særtrekk som gjør at vår sak skiller seg fra situasjonen i agurkpinnedommen for så vidt gjelder selgerens alternative leveringsmuligheter, men uttalelsene om avgrensningen av kontrollansvaret har etter mitt syn generell rekkevidde.
- (63) Forbrukeravtaler med nettselskap om overføring av elektrisk energi ble omfattet av forbrukerkjøpsloven med virkning fra 1. januar 2007, jf. forbrukerkjøpsloven § 2 første ledd bokstav d. Lovforslaget ble fremmet i Ot.prp. nr. 114 (2004–2005) og bygger på utredningen avgitt i NOU 2004: 4 Lovregulering av strømvavtaler sluttet med forbrukere. Både utredningen og proposisjonen inneholder inngående drøftelser av ansvarsspørsmål ved nettselskapets kontraktsbrudd.
- (64) Før lovendringen var nettselskapenes ansvar avtaleregulert i standardavtaler for nettleie, som inneholdt følgende bestemmelse om begrenset kontrollansvar, jf. Ot.prp. nr. 114 (2004–2005) side 71:
- «Nettselskapet er ansvarlig for direkte skade og tap som den elektriske kraft forårsaker, samt for direkte skader og tap som skyldes avbrudd, driftstans og innskrenkninger i driften. Dette gjelder likevel ikke så langt nettselskapet godtgjør at skadene eller tapet skyldes årsaker utenfor hans kontroll, som han ikke med rimelighet kunne ventes å unngå eller overvinne følgene av.»
- (65) Som det fremgår var betraktningvilkåret ikke et vilkår for ansvarsfrihet etter standardavtalen. Ansvarer var derfor mindre strengt enn etter kontrollansvarsregelen.
- (66) Departementet tok ved vurderingen av ansvarsspørsmålet utgangspunkt i at det for nettselskapenes del i praksis er snakk om to mulige former for kontraktsbrudd; strømvavbrudd og mangelfull spenningskvalitet, jf. Ot.prp. nr. 114 (2004–2005) side 45. Ut fra at den elektriske energien får sine fysiske egenskaper i overføringsnettet, og at «årsaken til spenningsfeil eller avbrudd vil ligge enten i selve nettet eller i ytre egenskaper som rammer nettet», mente departementet at krav som følge av kontraktsbrudd burde rettes mot nettselskapene, og ikke mot kraftleverandørene, jf. proposisjonen side 43.
- (67) Forbrukerens adgang til å kreve erstatning drøftes i proposisjonen punkt 11.4. Arbeidsgruppen som sto bak utredningen i NOU 2004: 4, var delt i synet på hvilken ansvarsform som burde innføres. Flertallet foreslo at nettselskapene skulle ha et objektivt ansvar med nærmere spesifiserte unntak, mens mindretallet gikk inn for en kontrollansvarsregel avgrenset langs samme linjer som kontrollansvaret i den tidligere standardkontrakten.
- (68) Departementet gikk inn for å la den alminnelige kontrollansvarsmodellen få anvendelse, og begrunnet dette slik på side 89:
- «Etter **Departementets** syn taler de beste grunner for at en velger den alminnelige kontrollansvarsmodellen, det vil si en modell som inneholder fire kumulative vilkår for ansvarsfrihet. Kontrollansvaret vil da gi forbrukeren det samme vern som etter

kontrakslovgivningen for øvrig, og man viderefører en konsistent og systematisk ansvarsregulering, som vil være kjent fra andre forbrukerområder. Kontrollansvaret gir videre rom for fleksibilitet, som gjør det mulig gjennom praksis å komme frem til en hensiktsmessig ansvarsallokering på dette kontraksområdet. Departementet kan ikke se at dette vil innebære et for strengt ansvar for nettselskapene, jf. nedenfor under punkt 16.3.3.2 om de økonomiske og administrative konsekvensene av forslaget.»

- (69) Etter å ha drøftet betydningen av at også betraktningvilkåret vil komme til anvendelse, uttaler departementet på side 90 at innføringen av kontrollansvarsregelen «i strenghet vil ligge et sted mellom dagens standardavtale og flertallets forslag om et objektivt ansvar med spesifiserte unntak», og at dette vil gi et «rimelig kompromiss» mellom de motstridende synspunktene om rekkevidden av ansvaret. De særtrekkene som gjør seg gjeldende ved avtaleforhold om overføring av elektrisk energi, og som mindretallet i arbeidsgruppen særlig hadde vist til som grunnlag for en avgrensning av ansvaret, ble vurdert, men ikke funnet avgjørende.
- (70) Som jeg kommer tilbake til, drøfter departementet rekkevidden av kontrollansvaret for ulike naturbegivenheter under betraktningvilkåret. Proposisjonen inneholder ingen ytterligere utdypning av hvordan *kontrollvilkåret* nærmere skal avgrenses for avtaler om overføring av elektrisk energi. Forutsetningen om at den alminnelige kontrollansvarsregelen skal gjelde, må da, slik jeg ser det, innebære at kontrollvilkåret skal anvendes i tråd med det som følger av øvrige rettskilder, i første rekke kjøpslovens forarbeider og tidligere rettspraksis.
- (71) Elvia AS har fremholdt at nettselskapenes kontrollsfære må begrenses slik at ansvar bare pålegges for skadeårsaker som selskapene har hatt realistiske muligheter til å påvirke. For trefall gjøres det gjeldende at dette innebærer at skader fra trær utenfor klausulert trasé bare kan falle innenfor selskapets kontroll dersom det aktuelle treet representerer en synbar og særlig risiko. En slik tolkning av kontrollvilkåret har ikke støtte i de rettskildene jeg så langt har gått igjennom. Jeg kan heller ikke se at reelle hensyn, som jeg skal komme grundigere tilbake til, tilsier en begrensning for å unngå at erstatningsansvaret for nettselskapene blir for strengt, eller for å sikre en rimelig risikoplassering.
- (72) *Oppsummeringsvis* legger jeg etter dette til grunn at vilkåret om at årsaken til mangelen må ligge utenfor selskapets kontroll, må vurderes konkret. Det avgjørende er om årsaken ligger innenfor det selgeren – etter en objektiv vurdering – kunne kontrollere eller påvirke gjennom planlegging, styring og kontroll med virksomheten. Foreligger det handlingsalternativer for selger som ville ha forhindre årsaken til mangelen, ligger årsaken normalt innenfor selgers kontroll, med mindre årsaken skyldes ekstraordinære forhold. Det er ikke avgjørende om selgeren har opptrådt aktsomt.

Den konkrete vurderingen i vår sak

- (73) Det er enighet om hendelsesforløpet. Stammen på treet som falt mot ledningsnett og medførte overspenning med påfølgende skader, sto 75 cm utenfor den klausulerte traseen.
- (74) Også utenfor traseen hadde Elvia AS adgang til å foreta det som omtales som *sikringshogst*. Det fremgår av avtalen mellom grunneierne og selskapet, som var tatt inn som alminnelige skjønnsforutsetninger i skjønnet fra 1980, at selskapet også «utenfor rydningsbeltet» skulle ha rett til å hugge enkeltstående trær som representerer en fare for

linjen, mot å betale full erstatning til grunneieren. Adgangen til å foreta sikringshogst er senere omtalt i en standardavtale fra 2003 mellom Norges Skogeierforbund, Norges Bondelag og Energibedriftenes landsforening. Etter denne avtalen har nettselskapet rett til å fjerne trær utenfor ryddebeltet «hvis slike trær kan medføre risiko for ledningenes sikkerhet eller ulempe for driften». Jeg går ikke nærmere inn på forholdet mellom skjønnsforutsetningene og standardavtalen. Elvia AS har ikke bestridt at de rettslig sett hadde adgang til å gjennomføre sikringshogst i området, og slik sikringshogst av enkelttrær i området der skaden skjedde er for øvrig også gjennomført etter hendelsen. Etter avtale med grunneierne eller etter ekspropriasjon, kunne Elvia AS også ha gjennomført en utvidelse av traseen for å sikre forsyningssikkerheten, men dette er det ikke nødvendig for meg å gå nærmere inn på.

- (75) Det er enighet om at en medvirkende årsak til at det aktuelle treet falt var at det hadde innvendige råteskader, som ikke var mulig å se fra utsiden. Elvia AS har fremholdt dette, og vist til at mulighetene for å avverge skaden derfor var rent teoretisk ut fra at treet ikke representerte noen synbar og særlig risiko. Forsikringsselskapene har på sin side vist til at treet sto i ugunstig jordsmonn med fare for råteskader, at det sto værutsatt på en kolle nær linjen og at det var tydelige spor etter tidligere vindfall med både rotvelt og stammeknekk i det samme området. Opplysningene stammer fra en e-post fra en ansatt i Eidsiva Anlegg AS som gjennomførte befaring etter hendelsen. Forsikringsselskapene har også vist til at ledningsnettets hadde dobbeltføring av linjer med ulik spenning, som representerte en særlig risiko, og at råteskadene på treet kunne ha vært avdekket ved nærmere undersøkelser.
- (76) Ut fra mitt syn på det rettslige innholdet i kontrollvilkåret er disse mer konkrete forholdene knyttet til det aktuelle treet som falt, ikke avgjørende for bedømmelsen. Det avgjørende er at trefallet var en skadeårsak som objektivt sett lå innenfor det selskapet kunne påvirke og kontrollere. Selskapet hadde flere mulige handlingsalternativer som ville ha forhindret skaden.
- (77) I hvilken utstrekning ledningsnettets skal sikres mot trefall, beror på en løpende vurdering som ligger hos nettselskapet, og det er på det rene at det ikke vil være samfunnsøkonomisk forsvarlig å sikre hele ledningsnettets mot enhver skade som følge av trefall. At selskapet ut fra egne risikovurderinger beslutter ikke å gjennomføre sikringshogst eller traséutvidelse som hindrer fall av nærstående trær i et område, gir imidlertid ikke grunnlag for å anse skadeårsaken for å ligge utenfor selskapets kontroll, dersom risikoen materialiserer seg og fører til skade.
- (78) Min konklusjon er ut fra dette at Elvia AS ikke har godtgjort at trefallet som forårsaket mangelen lå utenfor selskapets kontroll.
- (79) Vilkårene for ansvarsfritak er kumulative, og når kontrollvilkåret ikke er oppfylt, er selskapet ansvarlig i samsvar med hovedregelen i forbrukerkjøpsloven § 33 andre ledd første punktum. Som jeg tidligere har vært inne på, sto betydningen av betraktningvilkåret sentralt ved innføringen av kontrollansvaret for nettleieavtaler. Jeg finner derfor grunn til å knytte noen bemerkninger også til dette vilkåret for ansvarsfritak.

Kunne selskapet med rimelighet ventes å ha tatt hindringen i betraktning på avtaletiden?

Det rettslige innholdet i betraktningvilkåret ved nettleieavtaler

- (80) Betraktningvilkåret fremkommer av kontrollansvarsregelen ved at mangelen må skyldes en hindring som «selgeren ikke med rimelighet kunne ventes å ha tatt i betraktning på avtaletiden». Siden vilkårene for ansvarsfritak er kumulative, har betraktningvilkåret bare selvstendig betydning for hindringer som etter sin art ligger utenfor selgerens kontroll, men som nevnt henger vilkårene for ansvarsfritak nært sammen.
- (81) I Ot.prp. nr. 80 (1986–1987) side 73 er betraktningvilkåret utdypet slik:
- «Hva selgeren bør ta i betraktning beror på de konkrete forhold. Det kan f.eks. tenkes forhold som ofte inntreffer i forbindelse med den aktuelle virksomheten og som selgeren derfor bør ta i betraktning. Et typisk eksempel kan være kjøp der muligheten for å levere avhenger av været. Dersom selgeren ikke tar dette i betraktning og sørger for nødvendige forbehold i avtalen, kan han ikke uten videre fritas for erstatningsansvar. Den som selger grønnsaker, kan ikke uten videre gå ut fra at varene blir tilgjengelige fra produsentene på et tidspunkt som forutsetter bare godvær i vekstsesongen. Noe annet er det hvis værforholdene blir ekstreme. Det kan ikke ventes at selgeren skal ta i betraktning muligheten for en langvarig kuldeperiode i juni.»
- (82) Som det fremkommer her, har vilkåret sammenheng med at typiske risikofaktorer i selgerens virksomhet bør tas i betraktning ved avtaleinngåelsen, for eksempel gjennom forbehold. Slike risikofaktorer bør dermed ikke uten videre lede til ansvarsfrihet hvis de skulle inntre.
- (83) Særtrekkene ved avtaler om overføring av elektrisk energi gjør at nettselskapene i liten grad gjennom forbehold i standardavtalene med forbrukerne, kan regulere risikoen eksempelvis for spenningsavvik ved trefall eller avbrudd ved dårlige værforhold. Selskapene har kontraherings- og leveringsplikt, og kvaliteten på ytelsen er i stor grad forskriftsregulert. Nettselskapene kan heller ikke differensiere prisen mellom ulike leveringsområder. Elvia AS har på denne bakgrunn gjort gjeldende at betraktningvilkåret må tolkes, ikke bare i lys av hva som kunne forutses ved avtaleinngåelsen, men også ut fra om hindringen rent faktisk kunne avverges.
- (84) Betydningen av særtrekkene ved nettleieavtaler er vurdert i lovproposisjonen som lå til grunn for at forbrukerkjøpsloven ble gitt anvendelse. Forslaget fra mindretallet i NOU 2004: 4 om at det begrensede kontrollansvaret i standardavtalen burde videreføres, var nettopp begrunnet i særtrekkene ved avtaleforholdet, jf. gjengivelsen i Ot.prp. nr. 114 (2004–2005) punkt 11.4.2. Under departementets vurdering av ansvarsgrunnlaget ble imidlertid ikke disse forholdene funnet avgjørende. På side 89 uttaler departementet følgende om betraktningvilkåret:

«Nettselskapets mulighet til å oppfylle sin kontraktsforpliktelse påvirkes erfaringsmessig av en rekke utenfrakommende faktorer. Disse trenger ikke være upåregnelige for nettselskapet – iallefall ikke dersom det gjelder mer alminnelige faktorer som forekommer med en viss regelmessighet. Samtidig vil nettselskapet i begrenset grad ha mulighet til å treffe foranstaltninger som gjør at hindringen ikke oppstår eller unngås. Etter departementets syn kan det imidlertid ikke nødvendigvis anses urimelig at nettselskapet kommer i ansvar for slike påregnelige forhold, blant

annet fordi nettselskapet generelt vil ha mulighet for å pulverisere økte kostnader gjennom økt nettleie.»

(85) Naturfenomener er særskilt omtalt på side 152, der det heter:

«Erfaringsmessig er nettet utsatt for påvirkning fra en rekke naturfenomener, så som lynnedslag, frost, forstyrrelser fra dyr osv. Slike påvirkninger kan etter omstendigheter være påregnelige for nettselskapet, eller nettselskapet vil kunne treffe ulike sikringstiltak som gjør nettet mindre sårbart. Dette innebærer at nettselskapet etter omstendighetene vil komme i ansvar. De ekstraordinære begivenhetene vil imidlertid også falle utenfor etter kontrollansvaret. Samtidig vil kontrollansvaret være mer fleksibelt og dynamisk. Dersom det – eksempelvis som følge av mer permanente klimatiske endringer – skjer en utvikling i synet på hvilke naturfenomener det er naturlig å la nettselskapet hefte for, vil kontrollansvaret kunne fange opp dette uten at lovendring er nødvendig.»

(86) Uttalelsene her klargjør etter mitt syn at det sentrale ved bedømmelsen av om betraktningvilkåret er oppfylt, er om den aktuelle hindringen var påregnelig for nettselskapet ved avtaleinngåelsen. Etter omstendighetene kan selskapet da komme i ansvar. Departementet anser ikke dette for å innebære en urimelig løsning, særlig i lys av at økte kostnader for nettselskapene vil kunne pulveriseres gjennom økt nettleie. Ved vurderingen av de økonomiske og administrative konsekvensene av lovforslaget, trekker departementet også frem at ansvaret for selskapene vil være underlagt «klare begrensninger», ved at kontrollansvaret ikke omfatter følgeskader eksempelvis ved brann etter lynnedslag som leder til skader på hus og innbo, jf. forbrukerkjøpsloven § 34 og proposisjonen side 146.

(87) Også forholdet til forbrukerens mulighet til å tegne forsikring, og risikoen for «dobbeltforsikring» ved at forbrukerens innboforsikring dekker skader som nettselskapene pålegges ansvar for, er vurdert, se side 92, der det blant annet uttales at slike synspunkter «ikke er enestående» for disse kontraktstypene.

(88) Forarbeidene til forbrukerkjøpsloven gir ikke grunnlag for å innfortolke en forutsetning om at nettselskapet må ha hatt mulighet til å regulere risikoen i avtalen gjennom å ta forbehold, eller for øvrig hatt konkrete praktiske muligheter til å avverge hindringen på avtaletiden. Lest i sammenheng trekker forarbeidene etter mitt syn entydig i retning av at betraktningvilkåret utelukker ansvarsfritak der årsaken til en mangel skyldes ordinære og påregnelige hindringer som forelår på avtaletiden. Slike hindringer er det nærliggende for nettselskapet å ta i betraktning, og den manglende adgangen til å ta forbehold i avtalen veies opp av nettselskapenes mulighet til å pulverisere tapet gjennom økt nettleie.

Den konkrete vurderingen

(89) Ved den konkrete vurderingen må det legges til grunn at det var forholdsvis sterk vind i området på skadetidspunktet, og at vinden ledet til at treet, som hadde innvendige råteskader, falt over det dobbeltførende ledningsnettet. Værforholdene var imidlertid ikke unormale, og årsakene til overspenningen skyldes dermed ikke ekstremvær eller noen annen form for ekstraordinær hendelse. Med den rettslige forståelsen av betraktningvilkåret som etter mitt syn må legges til grunn, er det klart at årsakene til

overspenningen var påregnelige, slik at nettselskapet med rimelighet kunne ventes å ta dem i betraktning på avtaletiden. Også betraktningvilkåret er derfor til hinder for ansvarsfritak.

- (90) Elvia AS er på denne bakgrunn erstatningsansvarlig etter forbrukerkjøpsloven § 33 andre ledd første punktum, og ved det også regressansvarlig for forsikringsselskapenes utbetalinger til nettkundene etter overspenningen i nettet 10. desember 2015, jf. skadeserstatningsloven § 4-3.

Konklusjon og sakskostnader

- (91) Forsikringsselskapene har vunnet saken og må i samsvar med hovedregelen i tvisteloven § 20-2 første ledd tilkjennes sakskostnader for alle instanser.
- (92) Ved lagmannsrettens dom ble forsikringsselskapene tilkjent sakskostnader for tingretten og lagmannsretten. For Høyesterett har forsikringsselskapene krevd dekket til sammen 440 000 kroner inklusive merverdiavgift. Kostnadene anses rimelige og nødvendige, og beløpet må tilkjennes som krevd.
- (93) Anken må etter dette forkastes, og Elvia AS må pålegges å betale til forsikringsselskapene 440 000 kroner i sakskostnader for Høyesterett.
- (94) Jeg stemmer for denne

D O M :

1. Anken forkastes.
2. I sakskostnader for Høyesterett betaler Elvia AS 440 000 – firehundreogførtitusen – kroner til Tryg Forsikring NUF, Fremtind Forsikring AS, If Skadeforsikring NUF og Codan Forsikring NUF i fellesskap innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av dommen.

- (95) Dommer **Arntzen:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
- (96) Dommer **Webster:** Likeså.
- (97) Dommer **Noer:** Likeså.
- (98) Dommer **Skoghøy:** Likeså.
- (99) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

1. Anken forkastes.
2. I sakskostnader for Høyesterett betaler Elvia AS 440 000 – firehundreogførtitusen – kroner til Tryg Forsikring NUF, Fremtind Forsikring AS, If Skadeforsikring NUF og Codan Forsikring NUF i fellesskap innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av dommen.